

այսինքն Պուատրոնին հիւանդութեանը ինչ ըլլալուն վրայ որոշ կարծիք մը չունի . բայց միանգամայն իրեն տագնասլը կը յայտնէ՝ թէ ինչպէս վճռաբար մահտարածամի անուն տրուեր է ան հիւանդութեանը : Բը ժըշկին տարակուսիլը հոս խիստ շատ կը զօրէ , որովհետեւ բժշկութեան արուեստէն հասկըցողը միայն ինքն էր , ու սկիզբէն հիւանդութեն ընթացքը դիտեր էր :

Եւ մենք աս ալ կ'իմացնենք մեր ընթերցողներուն՝ որ եթէ նոյն բժիշկը Պուատրոնին հիւանդանալէն առաջ եղած պարագաները քննէր , և յիշեալ ըլլար թէ ուռեցքը անմիջապէս արեւելեան ժանտախտին նշանը չէ , բոլորովին կը փարատէին իրեն տարակոյտները , և ալ չէր երկբայեր Պուատրոնին հիւանդութեան վրայ :

Պարոն Պետանը աս համախան գըրուածքէն ետքը ան նամակն ալ հրատարակեր է , որ մենք հարկ չհամարեցանք թարգմանել : Եւ յուսանք որ աս քաղուածոյ թարգմանութենէս ալ կ'իմանան մերոնք Պարոն Պետանին քաջութիւնը , ու մեր ազգին նաեւ օտարաց առջև պատիւ ընելը . որով թերեւ իրենք ալ քաջալերուին դիտութեանց ու արհեստից մէջ օրէ օր յառաջանալու , մէկ կողմանէ ալ իրենց հանձարը չծածկելու :

Հ . Տ . Թ

ՎԵՐՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐԵՂՄԱՆ ԱՆՅՈՐԴ :

Ե՛րբ անցորդ . այլ ընդ մը և երթիցես ,
Ամենայն ճանապարհ այսր անցէ գրեզ :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

ԶԻԹԵՆԻ :

ԶԻԹԵՆԻՆ հին ատենի խիստ անուանի ծառերէն մէկն է . բանաստեղծները ասոր վրայ երգեր կը շինէին , պատմիչները շատ գովեստներ կը գրէին . շատ պատկերներու ու արձաններու վրայ ասոր տերեւներէն ձեւացուցած պատկերներ կը գտնուին . իսկ ճիւղերը՝ որ խաղաղութեան նշան են , շատ յիշատակարաններու վրայ փորուած կը տեսնուին : Զիթենիին այսչափ յարգի բան ըլլալուն պատճառը ուրիշ բան չէ , բայց եթէ իրեն անոյշ ու յստակ եղը որ իր սլետողներէն կը հանուի :

Հին ատեն միայն ձիթենիէ եղ կը հանէին . պատուոյ համար աս եղը մեռելներու խարուկին վրայ կը սըրուէին , ու Լստուծոյ զոհի տեղ կ'ընծայէին : Ինչպէս հիմա եկեղեցականաց՝ հին ատենն ալ իբրեւ սրբազան կնիք՝ քահանայապետներուն ճակատը ձէթ կը քսէին , նաեւ թագաւորները ձէթով կ'օծէին , ինչպէս նաեւ քաղաքացիներէն շատերը՝ բաղնիքէն ելլալէն ետեւ : Եւ որովհետեւ ձէթին գործածութիւնը խիստ շատ էր , ամէն ջանք կ'ընէին որ ձիթենիի մշակութիւնը շատնայ , ինչուան պարգևներ ալ կուտային՝ ձիթենին աղէկ ու առատ մշակողներուն . և ով որ առանց հրամանի մէկ ձիթենի մը կըտրէր , կը պատժէին :

Հիմա ալ շատ երկիրներ մասնաւոր փոյթ ունին ձիթենիին մեծցնելու , ու իր բերած շահը բաւական յորդորանք է որ ետեւէ ըլլան մարդիկ ու շատցնեն :

Զիթենին Լսիայի բոյս է . առաջ Լսիիկէի տաք ու բարեբեր երկիրներուն մէջ անկուելով խիստ բազմացաւ ,

ետքն ալ Աւրոպայի արեւմտեան կողմը : Ռուսներ կարճ է , կեղեք կարծր , ճիւղերը աղուորութիւն մը չունին , տերեւները մոխրագոյն կանանչ , ծաղիկներն ալ ոչ հոտ ունին և ոչ գեղեցկութիւն : Պտուղը քանի որ կանանչ ու տհաս է , սաստիկ դառն կ'ըլլայ . աս պտղէն է ահա՛ որ այնպիսի ազնիւ ու մարդուս օգտակար և հարկաւոր եղը կը հանուի :

Հին ատենէ 'ի վեր այլ և այլ կերպեր հնարուած են ձիթենիին պտուղը խորոժահամ ընելու համար : Ամանք երկար ժամանակ աղի ջրի մէջ կը դնեն , ոմանք ալ համեմներու և ուրիշ անուշահոտ բոյսերու հետ կը խառնեն : Հիները եռացած ջրէ կ'անցնէին , իսկ արեւելոց շատերը վրան աղ կը ձգեն ու երբեմն երբեմն կը խառնեն , ինչուան որ աղը լաւ մը պըտուղներուն մէջ թափանցէ : Բռանց այսպիսի հնարքներու անկարելի է որ ձիթապտուղը ուտուի , բաց 'ի մէկ տեսակէն որ անոյշ ձիթենի կ'ըսուի , ու Ափոլիի տէրութեան մէկ գաւառին մէջ միայն կը մշակեն :

Ձիթենին խոնաւ ու ջրոտ տեղերէ զատ՝ ուրիշ ամէն հողի մէջ առաջ կուգայ . միայն թէ աս ալ գիտնալու է որ այլ և այլ կլիմաներու օգերուն փոփոխութիւնը մեծ ազդեցութիւն կ'ընէ աս բոյսին վրայ . թէ որ տաք օդին ետեւէն սաստիկ պաղ դայ , կամ պաղ օդին ետեւէն սաստիկ տաք , ձիթենին մէկէն կը փճանայ . ուստի աս ծառը աւելի բարեխառն կլիմաներու տակ առաջ կուգայ : (Ի) Եւթեալ հիւսիսային երկիրներու մէջ որ խիստ ցուրտ են՝ շատ ջանք ընելով քիչ մը առաջ բերին ձիթենին , բայց խիստ քիչ պտուղ կուտայ , ան ալ բոլորովին տհաս կը մնայ : Վասն զի ձիթենին քանի որ աճելու վրայ է՝ գետնէն հիւթ ծծելու ատենը երբոր օդը ցուրտ ըլլայ , սաստիկ կը վնասուի . և թէ որ ցուրտը սաստիկ ըլլայ , մէկ գիշերուան մէջ շատ ձիթենիներ կը փճանան :

Վարնջին պէս ասիկայ ալ երկու տարին մէյմը կը պտղաբերէ , թէ որ նոյեմբեր ամսուն մէջ պտուղը չքաղուի . իսկ թէ որ քաղոցը մինչև նոյեմբեր ձգուի , եղը խիստ ազնիւ ու մաքուր կ'ըլլայ : Բնէն որ պարզ ճըզմելով կը հանուի՝ առանց տաք ջրի , ամենէն աղէկն է , ու ինչպէ՞ս ըսուածը ասիկայ է :

Ձիթենիի մշակութիւն կերպը շատ դիւրին է , ու քիչ մը աշխատութեամբ կ'ըլլայ . բաւական է որ չորցած ճիւղերը կտրես , որպէս զի օդը աղէկ բանի մշականոց մէջ :

Մէկ ծառ մը չկայ որ ձիթենիին պէս դիւրաւ աճի , թէ տաշտաթաղ ընելով , թէ պատուաստելով և թէ հունաք ցանելով : (Ի) Ե որ յանկարծ դիպուածով մը ճիւղերն ու բունն ալ չորնայ , ծառը բոլորովին փճանար , հապա արմատները թարմ կը մնան ու նորէն կը սկսին ճիւղ տալ : Բայտակութիւնը ուրիշ շատ ծառեր ալ ունին . բայց ձիթենին աս սքանչելի յատկութիւնս ալ ունի որ կտոր մը իր կեղեկէն աղէկ հողի մէջ տնկելու ըլլաս նէ , քառասունուերկու օրուան մէջ թէ արմատ կը ձգէ և թէ շառաւիղներ կուտայ :

Ձիթենիի ճիւղ մը տասուերկու տարուան մէջ ծառ կը դառնայ , ու կը սկսի պտուղ տալ . բայց առատ պըտուղ քաղելու համար մինչև երեսներորդ տարին պէտք է սպասել : Բնապատումները կ'ըսեն թէ ձիթենին ինչուան հինգ կամ վեց հարիւր տարի կը դիմանայ , և ինչուան վաթսուն ռանաչափ բարձրութեամբ ձիթենի տեսեր են՝ որուն տրամագիծը վեց ռանաչափ է եղեր :

Փայտը կարծր ու խիտ է , կրնայ ողորկուիլ ու աղուոր տեսք առնել . արուեստներու մէջ շատ կը գործածուի :